

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

OPIS

DROGI ŻELAZNEJ

⁶⁺⁶
¹⁵⁴⁷
IWANGRODZKO - DĄBROWSKIEJ.

Zebrał i wydał

Stanisław Sienicki.

CBGiOŚ, ul. Twarda 51/

tel. 0 22 69-78-773

Wa5149780

ANCYPA JÓZEF
INŻYNIER

WARSZAWA.

W DRUKARNI S. ORGELBRANDA SYNÓW,
ulica Bednarska Nr. 20.

1885.
<http://rcin.org.pl>

Дозволено Цензурою.
Варшава, 11 Октября 1884 года.

369

<http://rcin.org.pl>

NH-41701/15

Na mocy udzielonej przez rząd koncesyi, w 1881 r. zawiązało się w Warszawie towarzystwo krajowych kapitalistów. pod nazwą: „Towarzystwo drogi żelaznej Iwangrodzko-Dąbrowskiej“ dla budowy i eksploatacyi wzmiankowanej drogi, biorącej początek ze stacyi Iwangród (drogi Nadwiślańskiej), przez Radom, Bzin, Kielce do Dąbrowy. z dwoma odnogami ze stacyi Bzin: do Koluszek i Bodzechowa i mostu żelaznego na Wiśle dla ruchu kolejowego i kołowego.

Jako firmowi założyciele Towarzystwa wystąpili z podaniem o koncesyjã właściciele ziemscy: Margrabia Zygmunt Wielopolski, hr. Tomasz Zamojski, Stanisław Kariski, August Ostrowski i Władysław Laski; przemysłowcy: Karol Scheibler, Wilhelm Rau i Leon Löwenstein; bankierzy: Jan Bloch i Leon Goldstandt.

Na pewność utworzenia Towarzystwa założyciele złożyli pierwiastkowo 250,000 rs., a po podpisaniu warunków koncesyi przez pełnomocników Towarzystwa Jana Blocha i Laskiego kaucyję dopełnili do wysokości jednego milijona rubli. jako gwarancję wykonania warunków zastrzeżonych w ustawie i wykończenia drogi w przeciągu trzech i pół lat od chwili podpisania koncesyi.

Wzamian Towarzystwo otrzymało od rządu poręczenie akcji i obligacyj, zagwarantowanie dopłat na lat 50, po upływie jakiego to czasu droga żelazna wraz z taborem przechodzi na wyłączną własność rządu.

Z mocy ustawy, suma przeznaczona na roboty, dostawy i inne wydatki Towarzystwa nie może przekraczać 27,229,349 rub. kred., z czego 1,139,200 rs. odchodzi na specjalne cele, na samą więc budowę przypada 26,090,149 rubli kredytowych.

W skład zarządu Towarzystwa, z wyboru akcyjonaryjuszów, powołani zostali: Margrabia Zygmunt Wielopolski (prezydujący), Jan Bloch (vice prezes), Karski Stanisław, Goldszand Leon i Wilhelm Rau; w dniu zaś 10 Sierpnia 1882 r. toż samo zgromadzenie akcyjonaryjuszów powołało na zastępców członków zarządu: W. Laskiego, A. Ostrowskiego, hr. R. Potockiego i A. Nagórnego.

Całe przedsiębiorstwo budowy wykonane zostało pod głównym kierunkiem i nadzorem znanego finansisty i ekonomisty Jana Blocha; sprawy zaś technicznej i gospodarczej natury powierzono inżyn. rz. r. st. Izmałowowi i Cieszkowskiemu.

Droga żelazna Iwangrodzko-Dąbrowska dzieli się na trzy oddziały:

1. Iwangrodzko-Bziński, od Iwangrodu do Bzina wiorst 91.

2. Bzińsko-Dąbrowski od Bzina do Dąbrowy wiorst 188.

3. Koluszkowsko-Bodzechowski, od st. Koluszki przez Bzin do Bodzechowa wiorst 154.

Ogółem wiorst 433.

Bierze zaś początek: a) ze stacyi *Iwangród*, drogi Nadwiślańskiej, położonej na prawym brzegu Wisły w gub. lubelskiej; b) ze st. *Koluszki*, drogi Warszawsko-Wiedeńskiej i Łódzkiej w gub. piotrkowskiej; c) od miasta *Ostrowca* z 4-ro wiorstowym półstankiem w Bodzechowie. pow. opatowskiego. gub. radomskiej.

Pojedyncze te gałęzie zbiegają się w *Bzinie*, pow. koneckiego, gub. radomskiej i stąd jedną już linią droga przecina całą gubernię kielecką. łącząc się na południowo-zachodnim krańcu Królestwa z Dąbrową Górniczą, na stacyi drogi War.-Wied.

Na drodze Iwangrodzko - Dąbrowskiej w następujących miejscowościach stanęły stacje:

Iwangród. Garbatka. Jedlnia st. IV kl.; Radom III kl.; Jastrząb IV kl., Bzin II kl.; Suchedniów. Zagnańsk. IV kl.; Kielce III kl.; Checiny. Jędrzejów IV kl.; Sędziszów III kl.; Miechów. Wolbrom. Olkusz. Sławków IV kl.. 2 Strzemieszycy III kl.; 2 Dąbrowa III kl.

Na linii zachodniej od Koluszek do Bzina ustanowione zostały stacje: Koluszki. Tomaszów III kl.; Opoczno. Końskie. Nieklań IV klasy.

Na linii wschodniej od Bzina do Ostrowca stacje: Wierzbnik. Kunów IV kl.; Ostrowiec III kl. i półstanek Bodzechów.

Nadto w 1885 r., na mocy udzielonej koncesyi, przedsięwzięte będą roboty około połączenia drogi Iwangrodzko-Dąbrowskiej z kolejami austryjackimi i pruskimi. W tym celu ze stacyi *Sławków*, przeprowadzoną będzie odnoga sześć wiorst długa, do pogranicznej wioski *Borki*, naprzeciwko austryjackiej komory *Szczakowa*, dla bezpośredniego połączenia z austryjacką drogą Północną Ferdynanda i druga gałąź drogi ze stacyi *Strzemieszycy* do wioski *Modrzejowa*, wiorst 21, dla połączenia z siecią dróg żelaznych na Szlązku.

Tym sposobem droga Iwangrodzko-Dąbrowska łącząc się z drogami szeroko-torowymi na prawym brzegu Wisły z jednej strony i otrzymawszy bezpośrednio skomunikowanie z całym cyklem dróg nadgranicznych austrijackich i pruskich, staje się najkrótszym i najdogodniejszym łącznikiem pomiędzy ościennymi państwami a środkową i południową Rosyją.

Droga Iwangrodzko-Dąbrowska przebiegając górzyste okolice nastęrczała przy budowie wiele technicznych trudności do zwalczania, potrajając nieraz koszt budowy przy przechodzeniu dla złagodzenia spadków, nieraz na 6 do 9 sążni głębokimi przekopami, lub wznoszeniu takich samych nasypów: obfitość zaś rzek i strumieni skłoniła do pobudowania przeszło 400 mostów.

Roboty ziemne połączone były z tem większymi trudnościami, że przejścia regulujące spadki, przekopywać trzeba było w wapieniach, marmurze, kwarcytach i piaskowcu. Niepoślednią tu pomocniczą rolę odgrywał dynamit, jakiego przy rozsadzaniu skał, potrzebowano około 1000 pudów. Okolice Suchedniowa, Zygnauńska, Kielc i Chęcin na przestrzeni 60 wiorst, stanowią niemal na całej długości linii, ciągle powtarzające się wśród łukowych przejść pomiędzy górami przekopy lub nasypy; dla wzmo-

enięcia zaś plantu pod st. Zagnańsk, przy wsi Łączna. zbudowano mury oporowe. wysokie na trzy sążnie, a wiorstowej blisko długości.

Do najpoważniejszych robot na nowej drodze. zaliczyć należy budowę mostów. z zastosowaniem przy niej wypróbowanych na innych kolejach żelaznych ulepszeń. Wszystkie mosty. zbudowane przez włoskich kamieniarzy z granitu lub twardego piaskowca. są otwarte i stanowią gruntowną podstawę drogi.

Wspaniały most pod Iwangrodem na Wiśle 1400 stóp angielskich długi. systemu holenderskiego. kratowy, wykończony z matematyczną ścisłością w krajowych fabrykach, wspiera się na czterech granitowych filarach i dwóch przyczółkach; takiż sam most zarzucony na Pilicy pod Tomaszowem. ma 521 stóp ang. długości. trzeci z porządku most drewniany 420 stóp długi, ułożono na Dużej Nidzie pod Brzezmem.

Oprócz powyższych znaczniejsze mosty przecinają drogę: na rzece Kamienny pod Ostrowcem 210 st. i pod Bzinem 140 st.; na Czarnej Nidzie pod Chęcunami 175 st., na Węglance pod Opoczmem 140 st. na Przemyszy Białej pod Sławkowem 140 stóp. na Drzewiczce pod Końskimi 105 st., na Mierzawie pod Sędziszowem 84 st., na Radom-

ce pod Radomiem 49 st. i na Rozbójnicy pod Kielcami 49 st. ang. w świetle długie.

Godnym jest także uwagi tunel pod st. Miechów. jak dotąd jedyny na drogach żelaznych Królestwa. Tunel przekopany jest w wyniosłych wzgórzach pod wsią Piaskowcem, 2457 długi, 27 wysoki, 17 szeroki st. ang. w świetle, cały obmurowany cegłą, jakiej zużyto przeszło 3,500,000 sztuk. Przy ujściach pokłady wierzchnie równają się 12 sążniom grubości, ku środkowi zaś pokłady wapienia marglowego nakrywającego tunel dochodzą do 28 sążni średnicy. Wyloty tunelu obmurowane. opatrzone są datą rozpoczęcia i ukończenia budowy 1882 — 1884. W wewnętrznej galerii mieszczą się nisze albo komory dla schronienia służby drogowej i 12 kamer. mających w poziomem przecięciu kształt litery T, dla celów strategicznych.

Nowa droga posiada wszystkie dworce stacyjne murowane i piętrowe (z wyłączeniem Iwangrodu i Koluszek). zewnętrzną swoją powierzchownością, jak wewnętrznem urządzeniem o wiele okazalsze i obszerniejsze od budynków na sąsiednich kolejach. Dwupiętrowe dworce w Bzinie, Radomiu, Kielcach, zaopatrzone w wodociągi.

W Radomiu mieszczą się warsztaty mechaniczne w trzech połączonych z sobą ob-

szernych budynkach, a w Bzinie na st. kl. II. jako w miejscu krzyżowania się pociągów w cztery strony, zbudowaną została remiza na pomieszczenie 22 parowozów.

Siedliskiem dyrekcji zarządu. służby technicznej i inspekcji jest Radom. centralne zaś biuro zarządu mieści się w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej.

Nowa droga zajęła 3500 diesiatin przestrzeni. i przecięła własności 3000 właścicieli, od których Towarzystwo przeważnie drogą dobrowolnej ugody. bez uciekania się do prawa wywłaszczeń. nabyło ziemię. Przestrzeń zajęta przez budowę kolejowe wynosi przeszło pół milijona stóp kwadr.

Okolice przecięte przez drogę żelazną. przedstawiają wielką różnorodność gleby. przeto i przyrodzone własności jej wewnętrznej są różne.

Obszerne równiny piasku i gliny. torfowiska i łąki, skaliste góry. cieniste lasy. charakter puszczy miejscami mające, odwieczne drzewa, bogata flora, liczne górskie potoki, nakoniec gęsto rozrzucone sioła i miasteczka. stare zwaliska, mimowoli budzą zainteresowanie i ciekawość turysty.

Natura hojną dłonią złożyła tu w łonie ziemi skarby, pośród nieskończonej odmiany pięknych obrazów i widoków, dziwacznych ugrupowań skał, wyniosłych gór,

cienistych lasów. rozrzucając po lasach, łąkach i skalistych opokach nieprzebraną obfitość roślin już to właściwych brzegom morskim, rozległym stepom Ukrainy. to znów wyniosłym góróm Karpat. lub wreszcie krajom więcej umiarkowanej lub chłodnej strefy.

Co do układu poziomego, to wychodząc z Iwangrodu lub Koluszek, droga żelazna przecina równiny płaskie, lesiste. grunta ilaste i błotniste rzeczki. Za Bzinem, ku południowi, mijając dolinę rzeki Kamiennej. wstępuje na wyżynę wzniesioną średnio na 600 do 700 st., zasianą pojedynczemi wyniosłościami i już dalej około Zagnańska wije się u podnóża świętokrzyżkiego. na wyniosłości 800—900 stóp; jest więc drogą żelazną najwyżej w Królestwie wyniesioną nad poziom morza. Z tej to wyżyny podnosi się jedyne w Królestwie pasmo gór świętokrzyżkich w pojedynczych punktach sięgające 2000 stóp wysokości.

Okolice Kielc i Chęcín przedstawiają płataninę wyniosłości raz wyższych. to znów przygarbionych płaskowzgórz. obniżających poziom. gdy znów za Nidą zaczynają się coraz wyższe wzniesienia 1000—1200 stóp.

Jak zmienne i rozmaite są krajobrazy okolic świętokrzyżkiego podgórze. tak róż-

ne stopnie dobroci towarzyszą glebie. Na północy, od Koluszek przez Radom do Iwanogrodu. zalegają miejscami ziemie gliniaste, torfiaste, mało rodzajne, przeważnie zaś piaszczyste tak zwane szczyrki powstałe z rozkładu gładów i przez to rodzajne; ziemie zaś obejmujące powiaty: opatowski, sandomierski, część iłżeckiego, a dalej na południu pińczowski, część stopnickiego i miechowski stanowi bardzo plenna glinka mamutowa. Strony Sandomierza, Opatowa, Proszowic. słyną z wyborowej gleby pod uprawę pszenicy, gdy tymczasem kieleckie, olkuskie, część koneckiego i opoczyńskiego, posiadają grunta krzemieniste, piaszczyste, cienką warstwą ziemi rodzajnej pokryte.

Pod względem geologicznym występują tu wszystkie znane w Królestwie formacje. Kozienieckie, radomskie i część opoczyńskiego pokrywają warstwy napływów dyluwialnych; okolice Końskich, Iłży aż do Ostrowca zajmuje tryjasowa formacja kejpru, wapienia muszlowego i pstrego piaskowca. Formacyi tej towarzyszą żyły rudy żelaznej i wyborowe gatunki kamienia występującego na powierzchni w formie całych pasem wzgórz do 1000 stóp wysokich, pokrytych lasami i porostami właściwemi górzystym okolicom.

Pod Kielcami występują starsze geologi-

czne formacje: sylurska i dewońska z permską; pomiędzy kwarcytami, dolomitami i łupkami których, mieszczą się żyły ołowiu i miedzi, stanowiące zaniedbane dotąd bogactwo w paśmie gór świętokrzyskich.

W południowych powiatach: olkuskim i będzińskim, formacja tryjasowa ma wielkie znaczenie pod względem geologicznym, ponieważ zawiera obfite zapasy rud cynkowych, błyszczu ołowianego i rudy żelaznej. Z rud cynkowych napotykają tutaj: galman (krzemian cynku) w odmianach zwany czerwonym galmanem i biały galman; szczególnie zaś są bogate w cynk brunatne żelaziaki.

Formacja syluryczna i dewońska występująca w okolicach Chęcin zawiera obfite, a zdaje się nigdy nie przebrane łóżyska różnobarwnych marmurów.

Po formacji dewońskiej idzie formacja węglowa, rozpościerając się w pow. olkuskim i będzińskim, w tak zwanej górno-szląsko-polskiej kotlinie. Piętra tej formacji tworzą przeważnie piaskowce i gliny łupkowe, pomiędzy którymi spoczywają pokłady węgla kamiennego, odznaczające się nadzwyczajną grubością.

Według obliczeń Winc. Kosińskiego, formacja węglowa obejmuje w pow. olkuskim i będzińskim 11 mil kwadratowych,

czyli 134,750,000 sążni kwadr. Przypuszczając średnią grubość warstwy węglowej na $4\frac{1}{2}$ sążni, to objętość masy węglowej wyniesie 60,637,500 sążni sześciennych.

Przy takiej obfitości węgla, gdybyśmy tylko rocznie spotrzebowywali go 15 miljonów korcy, to i tak pokłady te wystarczą na 400 lat.

Droga Iwangrodzko - Dąbrowska przechodzi przez trzy gubernije: radomską, kielecką i część piotrkowskiej, pod względem przemysłowym. zajmujące pomiędzy 10-ma gubernijami Królestwa następujące miejsce: piotrkowska 1, kielecka 5, radomska 6.

Gubernija piotrkowska.

Główną gałęzią przemysłu jest tkactwo. Fabryk przerabiających wełnę jest 48, fabryk sukna, kortów 237, drobnych warsztatów tkackich i sukienicznych 104. Wartość produkcyi tej gałęzi przemysłu w 1881 r. dosięgła 17,851.000 rs.

Fabryk wyrobów bawełnianych, wprowadzanych w ruch siłą pary 16, znaczniejszych tkackich fabryk 193, drobniejszych 3649. Produkcyja w 1881 r. dosięgła olbrzy-

miej sumy 32,019,130 rs., zatrudniając 22,000 ludzi.

Fabryk wyrobów z jedwabiu i pół-jedwabnych było 5, z produkcją niedochodzącą miliona rubli, a fabryk lnianych wyrobów, przysposabiających przeważnie bieliznę stołową 2, i samodzielnych ręcznych warsztatów (krosien) 6688.

Oprócz powyższych w gub. piotrkowskiej są następujące fabryki: 2 cukrownie, 1 fabryka patoki, 69 gorzelni, 8 dystylarni, 43 browarów, 6 miodosytni, 7 fabryk octu, 2 fabryki cykoryi, 39 olejarni, 4 smoły i węgla, 144 tartaków i smolarni, 13 papierni, 11 amerykańskich, 817 wodnych i wietrznych młynów, 2 fabryki krochmalu, 106 garbarni, 15 fabryk mydła i świec, 4 huty szklane, 79 wapienników, 1 fabr. cementu, 95 cegielni, 5 torfiarni, 1 fab. zapalek, 8 fabryk narzędzi rolniczych, 2 fabryki sztucznych nawozów. Przemysł górniczy reprezentuje: 5 wielkich piecy, 14 walcowni żelaza, 16 fryszerok, 9 piecy pudlowych, 8 walcowni blachy, 17 zakładów wyrabiających gwoździe i drobne przedmioty, 24 zakłady mosiężnicze, a nadto 5 kopalń rudy, 23 kopalnie węgla kamiennego, 1 kopalnia glinki ogniotrwałej i 3 płuczkarnie cynku.

Gubernija kielecka.

Wytwórczość przemysłowa, według danych urzędowych z 1883 roku, wyniosła 7,592,769 rs. Najwyższą sumę produkcji przedstawiają fabryki bawełniane w Zawierciu, produkujące za 3,000,000 towaru. Następnie idzie gorzelnictwo z sumą wyrobu wartości 1,408,904 rs., dalej młynarstwo z produkcją 1,120,098 rs., cukrowarstwo z prod. 600,000 rs., fabrykacja papieru z prod. 251,000 rs.

Na ogólną liczbę 328 fabryk czynnych w gubernii przypada: 19 garbarni, 6 fabryk mydła, 6 sukna dla włóścian, 1 wyrobów bawełnianych. 3 papiernie, 4 fabryki bibuły, 5 farbiarni, 51 tartaków, 10 smolarni, 1 płuczka galmanu, 1 rafineryja siarki. 3 huty szkła, 5 szlifierni marmurów, 2 fabryki kafi, 13 pieców wapiennych, 10 piecy garncarskich, 57 cegielni, 2 cukrownie. 33 gorzelnie, 1 dystylarnia, 22 browary, 5 miodosytńi, 1 fabr. octu, 2 fabr. cykoryi, 9 olejarni, 1 fabr. krochmalu, 1 młyn parowy, 34 wodnych i amerykańskich, 3 odlewnie surowcu, 13 fabryk żelaza, i 1 warsztat mechaniczny.

Gubernija radomska.

W 1883 r., według danych urzędowych, było czynnych w gub. 270 fabryk z produkcją 7,318,512 rs.

Najwięcej rozwinięty jest przemysł żelazny, produkcja którego stanowi 43,8% ogólnej wytwórczości (3,210,727 rs.), następnie idzie cukrowarstwo 1.252.500. gorzelnictwo, garbarstwo. fabrykacja mąki. wódki i piwa.

W liczbie fabryk i zakładów przemysłowych gubernii radomskiej było czynnych 37 garbarni, 2 miodosytnie, 3 fabryki sukna i czapek. 9 młynów, 27 gorzeln. 4 fabryki wódek. 26 browarów, 18 tartaków. 8 olejarni, 3 cukrownie, 2 papiernie. 1 fabryka farbki, 2 fabr. bibuły, 1 farbiarnia, 1 fabr. zapalek, 2 smolarnie, 3 fabr. octu, 9 wapielników, 26 cegielni, 2 fabryki glinianych naczyń i fajek, 2 fabryki fajansu, 3 huty szkła. 1 fabr. mosiężnicza, 2 fabr. łyżek blaszanych, 5 fabryk narzędzi rolniczych. 2 fabryki gwoździ i 55 fabryk żelaza.

Oddział Iwangrodzko - Bziński posiada następujące stacje:

Iwangród v. Dęblin.

Forteca przy ujściu rzeki Wieprza do Wisły, stacja dróg żelaznych Nadwiślańskiej i Dąbrowskiej, odległa 96 wiorst od Warszawy, 218 wiorst od Kowla, 279 od Dąbrowy. Dwa mosty na Wieprzu i Wiśle, ten ostatni długi 1400 stóp angielski, wsparty na 4 filarach i dwóch przyczółkach.

Twierdza założoną została w 1842 roku, na gruntach wsi Modrzyce, a następnie rozszerzona na terytorjum dóbr Dęblin.

Na punkt ten, w dobrych warunkach strategicznych położony, zwrócił uwagę Napoleon I, w czasie kampanii 1812 r. Twierdza zbudowana według planów inżyniera Avreggio, pod kierunkiem pułkownika Rydzewskiego. Pierwiastkowo składała się ze środka, zbudowanego podług systemu Vaubana, z dwoma fortami na prawym brzegu Wisły, następnie na lewym brzegu, naprzeciwko środka twierdzy wzniesiono fort „Gorczałow.“ Po 1855 r., na wniosek gen.

Totlebena, postanowiono Iwangród zamienić na oszańcowany obóz, dla wygodnego rozlokowania 100,000 wojska. i w tym celu rozszerzono rejon twierdzy, wzmacniając go wysuniętymi fortami. Na zasaǳie tego projektu, w 1879 roku przystąpiono do budowy sześciu nowych fortów.

Do środka cytadeli Iwangrodzkiej prowadzą trzy bramy: Aleksandryjska, Mikołajewska i Wodna, a w niej mieszczą się budynki komendantury, zarządu inżynieryi. oraz cerkiew. w sklepach jakiej spoczywają zwłoki ks. Paskiewicza i jego małżonki. Zwykłą załogę twierdzy stanowią dwa pułki, rota robocza i park artyleryi fortecznej.

Miejsce na jakim stanęła twierdza należało do dóbr dęblińskich, jakie w 1836 r. rząd nabył od ks. Jabłonowskich, a Cesarz Mikołaj w 1842 r. w formie donacyi ofiarował ks. Paskiewiczowi.

Linije dróg żelaznych przecinają stoki forteczne i pozostają pod strzałami cytadeli i fortów.

Dobra Dęblin w XV wieku należały do Tarnowskich i ci erygowali w sąsiedniej wiosce Bobrownikach kościół; następnie przeszły do Mnischów a ostatni z nich ożenił się z siostrzenicą Stanisława Augusta. który dla niej wybudował w Dęblinie pałac okazały. Dobra Dęblin stanowią ordyna-

cyę ks. Paskiewiczów i urzędową noszą nazwę „Iwanowskie sioło.“ Majątek składa się z dwóch kluczów: Dęblin i Gołąb, a te ostatnie z 13 wsi i dwóch osad miejskich Ireny i Gołębia. Wzorowo zagospodarowane. Dwa piece hoffmanowskie wydają rocznie do 4-ch milionów cegły. Z pałacu dęblińskiego w 1865 r. wszystkie przedmioty artystyczne wywieziono do Homla, gdzie mieszka dzisiejszy właściciel. *AB*

Garbatka.

Wieś donacyjna w pow. kozienieckim, 715 mieszkańców, 101 domów mieszkalnych, oddalona wiorst 3 od stacyi. niegdyś własność Kochanowskich. którzy ją sprzedali klasztorowi Benedyktynów w Sieciechowie, ze starożytnym kościołem, kosztem ofiar parafijan odrestaurowanym i poświęconym w 1884 r. przez biskupa sandomierskiego Sotkiewicza. W pobliżu Garbatki leży wieś Czarnolas, miejsce urodzenia Jana Kochanowskiego i Zwoleń z grobowcem poety. Kilka wiosek w pobliżu plantu kolei, Barycz, Gródek, Policzna, Paciorkowska Wola, Czarnolas, stanowiły niegdyś dziedzictwo licznej rodziny Kochanowskich. Ojciec poety Piotr posiadał 5 synów i 4 córki, a Jan po-

eta miał 4 córki, ostatnie (Ewa, Poliksena, Halszka i Krystyna), wychodząc za mąż, podzieliły pomiędzy sobą ojcowiznę i majątek matki Doroty z Podlodowskich. Adam Kochanowski i wnuczka poety Zuzanna wybudowali przy kościele w Zwoleniu dwie kaplice, gdzie spoczęły zwłoki ich dziadów i rodziców. o czym świadczą do dziś zachowane marmurowe nagrobki; zwłoki zaś w końcu zeszłego wieku niewiadomo dla jakiej przyczyny wyjęto z grobów i pogrzebano w jednym dole na cmentarzu. tak, że w sklepach kaplicy nie ma ani śladu żadnych trumien. Od zagłady ocalała tylko czaszka Jana Kochanowskiego, którą w 1796 r. zabrał z trumny Tadeusz Czacki, i umieścił w Sybilli puławskiej. Jedyna ta pozostałość cielesna po znakomitym poecie, którego 300-letni jubileusz urodzin przypadł 22 Sierpnia 1884 r.. zachowaną jest w marmurowym sarkofagu muzeum ks. Czartoryskich w Krakowie. ✓

W Czarnolesiu znikły już ślady dworu i opiewanej przez poetę lipy. Przy zniszczonym przez pożar pałacu ks. Jabłonowskich, pokazują ogrodzone kratkami kilka łokci muru i piwnice, jakoby pozostałość dworca czarnoleskiego. oraz drzwi żelazne z herbem Korwin i krzesło obite jasną skórą. <http://rcin.org.pl>

Na cześć sielskiej swobody i zadowolenia
z czarnoleskiego ustronia. śpiewał tutaj
poeta, zachęcając przyjaciół do odwiedzin
skromnego dworku:

Gdzieindziej nioch przysionek zadziwi cię złoty,
W każdym kacie bogactwa, kunsztowne roboty;
U mnie masz pokój skromny, bez musu zabawy,
Owoc prosty z gałązek i zdrowe potrawy.
Ptaków śpiewanie z rana i powietrze czyste,
Staw gładki niby lustro i gaje cieniste:
Tu możesz na jelenie porozstawiać sieci,
Albo łęć, w które ptactwo nieobaczne leci.
A wdzięczna Hanna moja co przez lato zbierze,
Tak miłemu gościowi poznosi w ofierze.

Jedlnia.

Wieś donacyjna, w pow. kozieulickim.
nad rzeczkami Rakietską i Roścień. w bok
stacyi kolei, wśród lasów położona, 429
mieszkańców, 183 domy mieszkalne. posia-
da ładny kościół w kształcie krzyża. z ko-
pułą w pośrodku, fundowany w 1745 roku
przez Stanisława Augusta.

Jedlnia wsławiona z wielokrotnego po-
bytu Władysława Jagielly, który szczegól-
niej ją sobie umiłował i sześć razy na zupu-
sty tu zjeżdżał, polując w rozległych knie-
jach na grubego zwierza. Cztery żony Ja-
gielly częstemi tu były gośćmi, a jak Dłu-

gosz powiada, powracającemu z Litwy królowi w 1418 r. Elżbieta, trzecia żona, drogę zajechawszy, tu z nim mięsopust odbyła. W Jedlni, w niedzielę zapustną 1426 roku, w obec panów i biskupów, Zbigniew Oleśnicki zdawał sprawę z poselstwa do cesarza Zygmunta; w 1428 r. w zapusty wielu panów nad sprawami kraju razem z królem radziło. W r. 1430 na zjeździe w Jedlni odbytym, ułożono statut o swobodach obywatelskich. Włóścianie tutejsi w 1387 r. uwolnieni zostali od ciężarów i robót, pod warunkiem odbywania posług myśliwskich i odstawiania sieci w oznaczone miejsca. Zygmunt Stary i Zygmunt August przybywali tu często na łowy. Ostatnie polowanie odbyło się za Stanisława Augusta, na wypędzonego ze zwierzynca niedźwiedzia, znikły bowiem już wówczas łosie, daniiele i rysie, zaludniające puszcze leśną.

Radom.

Miasto gubernijalne, nad rzeką Mleczną, 14191 mieszkańców stałych, posiada oprócz zarządów gub., dyrekcją Szczegółową Tow. Kred. Ziems., filiję Banku Polskiego, kasę pożyczkową „Przezińsłowców radomskich“.

towarzystwo spożywcze „Oszczędność“, towarzystwo Dobroczynności, straż ognio-
wą ochotniczą, resursę miejską, dyrekcję
ruchu drogi żelaznej i teźże drogi warsztaty
mechaniczne. Kościołów katolickich dwa:
farny i po-bernardyński, cerkiew, kościół
ewangelicki, dwa szpitale: katolicki i sta-
rozakonnych, dom przytułku starców. Gim-
nazjum męskie i żeńskie, 5 szkółek i 2
pensyje żeńskie prywatne. W Radomiu
stale konsystuje sztab dywizyi piecho-
ty i mieści się zarząd leśny na guberniję ra-
domską, kielecką i siedlecką.

Wychodzić tu zaczęło pismo peryjodyczne
p. t. „Gazeta Radomska“.

Największy obrót fabryczny przedsta-
wiają 3 garbarnie, zatrudniające 230 robotni-
ków i wyprawiające 100,000 skór rocznie,
wartości 660.000 rs.; trzy parowe młyny,
z tych dwa pod miastem na Firleju i Jani-
szewskim Młynku, produkujące 200,000 pu-
dów mąki, z obrotem 400,000 rs.; dwie go-
rzelnie z produkcją 120,000 rs.; trzy browa-
ry z produkcją 86,000 wiader piwa, warto-
ści 100,000 rs.; fabryka zapalek z 10 ro-
botnikami; 7 cegielni, wypalających prze-
cięciowo do 2-ch milionów sztuk cegły; 3
warsztaty mechaniczne, wyrabiające narzę-
dzia rolnicze, wartości 15-tu tysięcy rs.
rocznie. W pow. radomskim egzystują trzy

huty szkła w Wolczycy, Czarnym Dworze i Ratoszynie. produkujące towaru za 150 tysięcy rs.

Gród starożytny, niegdyś murem opasany, a początek jego nazwy wyprowadzają od domu *radnego*, w którym jakoby 12 wojowdów wiece odbywało. inni, że król Kazimierz Wielki, odpowiadając proszącym: *rad dam*, dał powód nazwisku miasta. Kościół farny, kilkakrotnie przerabiany, fundowany przez Bolesława Wstydliwego 1261 roku. Radom często nawiedzali królowie w przejeździe z Krakowa na Litwę. jakoż mieli tu zamek fundowany przez Kazimierza Wielkiego. W nim długi czas przemieszkiwały Barbara i Katarzyna. żony Zygmunta Augusta, Elżbieta, królowa. Na zburzonej w bieżącym stuleciu bramie iłżeckiej czytano wyryty napis: „Opus regis Casimiri 1337“.

W Radomiu na zjeździe 1383 r. obrano Jadwigę na królowę Polską; w 1401 nastąpiło odnowienie osobistej unii; w 1469 stany czeskie ofiarowały koronę Władysławowi, synowi Kazimierza; w 1505 r. odbył się ważny sejm, na którym postanowiono spisanie praw.

Za Zygmunta III-go Radom zasłynął komisją rodorską, która od 1613 do 1766 r. istniała. W Czerwcu 1767 r. zebrała się

tutaj *konfederacyja radomska* pod laską Karola Radziwiłła.

Guberniję radomską zalegają obszerne przestrzenie leśne, szczególnie w północnej i południowej stronie. nad brzegiem zaś Wisły rozciąga się urodzajny pas ziemi (mamutowa glina), obejmujący prawie dwa powiaty opatowski i sandomierski. Głównym rolnym produktem tych okolic jest pszenica *sandomierką* zwana. Kłos podłużny, kwiat przy sprzyjającej pogodzie miedzianoczerwony, czasami ciemno-żółty. Ziarno wydłużone, w całej masie jasno-żółte. Cienka powłoka stawia sandomierkę w rzędzie cennego materiału do przerobu na najprzedniejsze gatunki mąki. Były wypadki, że sandomierkę jako nasienie zakupywano do Ameryki, płacąc za korzec rs. 25. Wydajność ziarna od 9 do 12, korzec waży 250 funtów; słoma nie wysoka. Od 1868 roku uprawiają tu także pszenicę kostromską, niemniej plenną, lecz łatwo wykłaszającą się przy wczesnem dojrzewaniu; korzec ostatniej waży 242 funty.

Jastrząb.

Osada w powiecie radomskim, gminy Rogów, 6 wiorst od miasta Szydłowca odległa.

w glebie piaszczystej, na wzgórzach położona. liczy 600 mieszkańców. trudniących się rolnictwem i rzemiosłami. tak uboga, że nawet szkoły elementarnej nie posiada. Okolica obfituje w torfowiska, kamieniołomy piaskowca „szydlowieckiego“. dla swych przymiotów cenionego w kamieniarstwie i obfite źródle żelaziste.

Jastrząb był miastem należącym do biskupów krakowskich i od nich udarowany licznymi przywilejami. jak Piotra Myszkowskiego na zamku bodzentyńskim w 1584 r. Jerzego Radziwiłła na zamku iłżeckim 1598, uniwersałem Augusta III-go danym w Warszawie 1746 roku potwierdzonych. Z powyższych dokumentów wnosić wypada, że mieszkańcy prowadzili ożywiony handel.

Posiada kościół parafijalny nieosobliwej struktury, i bez śladów dawniejszych zabudowań. X

Bzin.

Stacja Bzin, biorąca nazwę od sąsiedniej osady górniczej, wznosi się na gruntach wsi Kamienna, nad rzeką tegoż nazwiska. Ka-

mienna, biorąc początek w lasach bliżynskich, płynie około Bzina, Wąchocka, Michałowa. i służy za motor dla wielu położonych przy jej brzegach fabryk żelaza; nadto liczne kanały zasilane wodami Kamienny, spożytkowano dla celów fabrycznych. Niektóre z tych kanałów sztucznie przeprowadzonych dochodzą do 3 tysięcy sążni długości.

Bzin leży w pow. koneckim, niejako w pośrodku licznych zakładów górniczych, wśród bogatych w lasy okolic. i obfitujących w rudę żelazną kopalń. W promieniu 3 do 4 mil od Bzina, w pow. koneckim, znajdują się następujące zakłady górnicze: Wielkie piece: Aleksandrów. Stefanków. Bzin. Bliżyn, Kawenczyn, Mroczków. Nadolna. Ninków, Rzuców, Stomporków. Stara Kuźnica, Furmanów. Fryszerki: Blaszków. Wąglów, Wołów, Wojtyniów, Gostków, Drutarnia, Koszorów, Niekłań Mały, Płaczków, Chełb. Czysta. Szabelnia, Januchta. Walcownie: Kołoniec, Nieborów. Rzuców. Ruda M., Sielpia. Warsztaty mechaniczne: Bliżyn: Fabryki gwoździ w Rzucowie; odlewnia w Rudzie M.

Produkcja żelaza w 39 zakładach pow. koneckiego, w 3-ch ilżeckiego, 4 opatowskiego i 10 opoczyńskiego dosięgła w 1883

roku 3,100,000 rs. i zatrudniała 2,500 robotników.

Pod względem geologicznym występuje tu przeważnie tryjasowa formacja piaskowca ciosowego i schodzi się z linią gładów narzutowych pochodzenia skandynawskiego, jakie znikają na podgórzu łysogórskim. W zwierzchnich pokładach tryjasowej formacji, mieszczą się rudy żelazne, dostarczające materiału dla licznych zakładów górniczych. Też same formacji towarzyszą biały piaskowiec, wapień muszlowy i węgiel czarny łupkowy.

Wschodnia odnoga kolei Iwangrodzko-Dąbrowskiej Bzin — Ostrowiec, przechodzi przez następujące miejscowości:

Wierzbnik.

Osada miejska nad rzeką Kamienną, 18 wiorst od osady powiatowej Iłża położona, 600 mieszkańców, z kościołem parafijalnym pod wezwaniem św. Trójcy. W okolicy fabryki we wsiach: Starachowice, Brody, Michałów, należące do Akc. Tow. Starachowickich zakładów górniczych. W 1883 roku wyprodukowały 700,000 pudów żelaza. przy obsłudze 600 fabrykantów. Pod Wąchockiem, powyżej Wierzbnika, zasługuje na

uwagę kanał wykopany w 1830 r., długi 1,000 sążni. szeroki 24 stopy. poniżej wsi Ruda, dla połączenia Rudy z Nietuliskiem, podobny kanał 3203 sążni długi. W osadzie powiatowej Iłży, rozwinięty przemysł garn-carski.

Wierzbnik założony był przez Bogusła-wa Radoszewskiego, opata świętokrzyskie-go i na mocy przywileju Zygmunta III-go z 1624 r. udarowany prawem magdebur-skiem.

Kunów.

Stacja pod wsią Krynki, odległa od Ku-nowa wiorst 3, liczy 1500 mieszkańców, po-siada obfite i od wieków znane kamienioło-my piaskowca. używanego na różne prak-tyczne wyroby. Kamieniarstwo zatrudnia kilkuset ludzi. Kościół parafijalny pod wez. św. Władysława. erygowany 1638 r. Sztu-czny kanał dla spławu po rzece Kamienny w okolicy Kunowa, długi 3515 sążni. głę-boki 17 stóp. W okolicy zakłady górnicze Nietuliska. własność Akc. Tow. Starach. zakł. gór., z roczną produkcją 350,000 pu-dów żelaza.

Kunów należał do biskupów krakowskich, którzy tu mieli dwór. Główny Paweł z Prze-

mankowa w 1271 r. tutaj uwięziony i do Sieradza był wysłany. Tatarzy 1241 r.. a Konrad Mazowiecki 1247 r. miasto złupili.

Ostrowiec.

Miasto liczące 4689 mieszkańców, nad rzeką Kamieuną, z kościołem parafijalnym pod wezwaniem św. Michała. W okolicy zakłady górnicze Klimkiewiczów, produkujące rocznie 100,000 pudów żelaza, Bodzechów z 300 robotnikami i produkcją 240.000 pudów żelaza (w 1883 r.), cukrownia Częstocice 50,000 pudów cukru.

Zakłady przemysłowe w Bodzechowie połączone są na przestrzeni wiorst 3-ch drogą żelazną ze stacją Ostrowiec. W bliskości Bodzechowa leży miasteczko Ómielów, z fabryką wyrobów ceramicznych, której wytwory cieszą się w handlu uznaną wziętością. Przecięciowo produkcja roczna wynosi około 80.000 rs. i oprócz różnych gatunków porcelany wyrabiają tu kafle, cegłę ogniotrwałą i tak zwane naczynia kamienne; tych ostatnich rocznie około 700,000 sztuk. Fabrykacją trudnią się miejscowi mieszkańcy w liczbie 150 osób, pod

kierunkiem dwóch francuzkich werkmajstrów z Limoges.

Zachodnia odnoga drogi Iwangrodzko-Dąbrowskiej od Bzina do Koluszek, zatrzymuje się na następujących stacjach:

Niekłań.

Stacja Niekłań (pow. konecki), leży pomiędzy osadami fabrycznemi: Mroczków (wielki piec). Niekłań (fryszlerka), Furmanów (wielki piec). Nieborów (walcownia), Bliżyn (wielki piec i warsztaty mechaniczne). Okolica sfalowana wzgórzami, lesista, daje początek dwom rzekom: Czarnej, 76 wiorst długiej, pod Niewierszynem wpadającej do Pilicy i rzece Kamienna, wypływającej z lasów bliżyńskich.

Obfite tu kopalnie rudy żelaznej, miejscami występującej na powierzchni ziemi, lub dobywanej z głębszych warstw (5--9 sążni). Do Niekłania należą cztery kopalnie: Czacze-Cezary, Dęby, Markowy Łasek i Stara-Góra. Kibel rudy żelaznej waży 540 f., a po wyprażeniu 448, i daje 130 f. surowcu.

Końskie.

Miasto powiatowe. 5087 mieszkańców, własność prywatna, posiada szkołę elementarną i prywatną żeńską pensyję. Mieszczanie trudnią się przeważnie szewstwem, kłodziejstwem; wyrabiają tu bryczki, jakich do 400 rocznie pozbywają na okolicznych jarmarkach, a głównie w Łowiczu. Egzystują 3 małe garbarnie, olejarnia i farbiarnia. Starozakonna ludność ożywiony prowadzi handel zbożom i żelazem, rozwożąc takowe po okolicznych miastach. Dobra Końskie składają się z 9 folwarków i posiadają dwa wielkie piece, 6 fryszerok, gorzelnię, browar, garbarnię, gontarnię i papiernię, 12 młynów wodnych i 19 zarybionych stawów. Lasy obfitują w pokłady rudy żelaznej, kamień wapienny i torfowiska.

Na środku rynku w Końskich wznosi się kościół pod wezw. św. Mikołaja, o starożytności którego świadczy sama jego budowa, fundowany podobno przez Iwo Odrowąża w 1220 r. Końskie są starożytną osadą i już XII wieku Odrowążę pisali się: „Comes de Końskie“ W XIII wieku Końskie przeszły w posiadanie Małachowskich i dopiero przed kilkunastu laty nabyli je hr. Tarnowski i Mycielski.

Pod Końskimi, w miejscowości zwanej „na Baryczu“ mieści się stały obóz wojskowy, do którego w miesiącach letnich przybywają na ćwiczenia dywizya piechoty, brygada artylerji i pułk konnicy.

Opoczno.

Miasto powiatowe. 5500 mieszkańców, nad rzeką Drzewiczką, której wody służą jako poruszający motor dla wielu nad jej brzegami położonych fabryk i młynów. Posiada mało znaczne 2 farbiarnie. 2 garbarnie. olejarnię i fabrykę octu. Kościół parafijalny pod wezw. św. Bartłomieja sięga czasów Kazimierza W. W powiecie opoczyńskim pięć zakładów górniczych: Machory, Skórnicie, Maleniec, Kuźnica Drzewicka i Przysucha wyprodukowały 300.000 pudów żelaza w r. 1852. Pod Opoczniem kopalnie kamienia wapiennego.

Opoczno odległych sięga czasów. Kazimierz W. w 1369 r. otoczył je murem i wybudował zamek. w którym często lubiał przemieszkować. W starożytnym domu, dziś przerobionym na lokale, zamieszkiwała. jak chce tradycja. Esterka. ulubienica królewska i dom ten do dziś przechował nazwę „pałacu Esterki“. Kwitnące miasto w czasie wojen szwedzkich uległo komplet-

nemu zrujnowaniu. W dniu 12 Września 1655 r. Jan Kazimierz podstąpił pod Opoczno zajęte przez Szwedów, pod wodzą Wittenberga, i stoczył z nimi bitwę.

Tomaszów.

Miasto fabryczne nad Pilicą i Wolborką, gub. piotrkowska, posiada piękny, gotyckiej struktury kościół, wystawiony przez hr. St. Ostrowskiego w 1864 r. Tomaszów należy do najmłodszych w kraju miast. Jeszcze w 1825 r., miejscowość zajęta pod Tomaszów, dziś pulsujący życiem przemysławem, stanowiły pola i lasy. Ówczesny właściciel dóbr Antoni hr. Ostrowski, założył tu osadę fabryczną, przezwawszy ją imieniem ojca swego Tomasza. Hr. Ostrowski zorganizował werbunek kolonistów niemieckich, zapewnił im znaczne przywileje, czem zachęcani osadnicy w coraz większej liczbie ściągali tu zaczęli. Wzrost ludności podniósł wartość ziemi, budulcu, wapna, produktów rolnych, w które okolica obfitowała, a na jakie dotąd nie było żadnego zbytu. Pierwotnie osadnicy niemieccy osiedlali się w miasteczkach Rawie i Ujeździe, blisko Tomaszowa położonych, niedługo jednak zakłady poprzemysłowe przenosili do dzisiejszego Tomaszowa.

Po roku 1851, przemysłowość Tomaszowa szybkim już poszła krokiem. Rozwój ten zasługuje na uwagę z tego względu, że Tomaszów nie miał żadnych komunikacji, stanowił nieznaną w kraju zakątek, a pomimo to wyroby jego fabryk znalazły pokup na rynkach krajowych i Cesarstwa, rywalizując skutecznie z wyrobami zagranicznymi.

W 1851 r. Tomaszów liczył 4000 mieszkańców, a wartość jego produkcji nie przechodziła miliona rubli. W 1856 r. ustawiono pierwszą w mieście maszynę parową, która do 1862 r. była jedyną w całym Tomaszowie. W 1866 r. ludność wzrosła do 7,000, a wartość produkcji 2 milionów rs.

Rozwój fabryczny ulegał kilkakrotnym przesileniom, jakie jednocześnie dawały się uczuwać w Łodzi i Zgierzu. Stan kwitnący Tomaszowa datuje się od 1874 r., kiedy ludność dosięgła 9,000 a produkcja 4 mil. rs. W 1878 roku dorobili się fortuny wszyscy więksi fabrykanci, wówczas bowiem płacono rs. 3 k. 40 arszyn towaru, który obecnie dostać można za rs. 2 k. 20, a nawet jeszcze taniej. Po tym pamiętnym roku kilkadziesiąt drobnych nowo-założonych fabryk upadło w walce konkurencyjnej.

Obecnie Tomaszów liczy 15,000 mieszk., posiada 4 przędzalnie parowe, 1 wodną,

5 farbiarni parowych, wielkich specjalnych. 5 małych, 4 przędzalnie w połączeniu z farbiarniami. 1 postrzygalnię, 1 zakład mechaniczny parowy. 1 młyn parowy. 1 browar parowy. 3 kompletne fabryki sukiennicze; ogółem 19 zakładów parowych i 1 wodny.

Fabryk sukna o warsztatach mechanicznych jest czynnych 20, o warsztatach ręcznych 180. Fabryki te produkują sukno czarne i kolorowe, satyny, brystole, kastory, syberyjny i korty garniturowe.

Przędzalnie tomaszowskie posiadają 20 asortymentów, z których każdy przerabia tygodniowo 800 funt. wełny, a wszystkie razem 56.000 f. Z tego wyrabia się 1,500 sztuk towaru, doliczając do tego 500 postawów z przędzy czesanej i zagranicznej, otrzymamy około 20.000 sztuk tygodniowo, czyli rocznie przeszło 100.000 sztuk, wartości 7 milionów rs.

W Tomaszowie przed rokiem otwarty został „Oddział Banku Państwa“.

Pod Tomaszowem kolej żelazna przechodzi po moście żelaznym, systemu holenderskiego, 525 stóp angielskich w świetle długim, na rzece Pilicy.

Koluszki.

Stacja krzyżujących się dróg War. Wied., Łódzkiej i Iwang. Dąbrow., odległa 99 wiorst od Warszawy. wieś licząca 14 dymów i 100 mieszkańców, nad rzeką Mrożycą, pow. brzeziński.

Oddział Bzińsko-Dąbrowski posiada następujące stacje:

Suchedniów.

Osada górnicza, składająca się z dwóch wsi Wschodniego i Zachodniego Suchedniowa. 1900 mieszkańców, posiada kościół parafijalny przed laty 30 wzniesiony. szkołę elementarną, pensjonat żeński prywatny. a z zakładów przemysłowych fryszerkę i magazyn z wyrobami żelaznemi. Siedlisko zarządu „Okręgu Wschodniego“, zawiadującego zakładami górniczemi rządowemi: w Mroczkowie, Rejowie, Białogonie, Sielpi i Bzinie.

W okolicy Suchedniowa stanęły pierwsze w Polsce dymarki do prażenia rudy. Na wschód, w odległości 20 wiorst, najwyższe w Królestwie szczyty świętokrzyzkiego pasma gór: „Łysica“ z klasztorem św. Kata-

rzyny 1866 — 1940 — 1981 stóp wysokie i „Łysa“ z kościołem św. Krzyża 1755 stóp wyniesiona nad poziom Bałtyku.

Zagnańsk.

Wież kościelna w pow. kieleckim, 800 dusz, należała niegdyś do klucza dóbr biskupów krakowskich i służyła za miejsce karne dla zdrożnej służby. Okoliczna ludność zamieszkała wśród lasów, trudni się drobnym przemysłem, wyrabiając gonty, międlice, wrzeciona, łyżki, stołki, bednarszczyznę, miotły z brzeziny, kobiałki i laski z korzenidrzewnych. Kobiety trudnią się wyrobem na ręcznych warsztatach samodzielów z wełny, tak na własny użytek jak i na zbyt. Krosna spotkać tu można w każdej chacie, a włościanki okoliczne cały ubiór posiadają z własnego wyrobu. Wełniak, stanowiący rodzaj dużego fartucha, płacą od 4 do 6 rs.

Kielce.

Miasto gubernijalne 780—830—918 stóp nad poziom morza wyniesione. Posiada katedrę i dwa kościoły filijalne katolickie, cerkiew, kościół ewangelicki, szpital na 50 łóżek, a przy nim Szarytki, szpital wojskowy na 200 łóżek, 2 ochrony dzieci, gimnazyjum

mężskie i żeńskie. trzy szkoły elementarne i 7 pensyi prywatnych. Jest rezydencyją biskupa dyjecezyi kieleckiej, kapituły i seminarjum duchownego z 50 alumnami.

Z instytucyi publicznych mieszczą się jeszcze: Dyrekcyjja szczegółowa Tow. Kr. Ziem., filija Banku Polskiego, towarzystwo dobroczynności, straż ogniowa ochotnicza, resursa miejska, kasa oszczędności. Wychodzi tu od lat 15 dwa razy na tydzień pismo p. t. „Gazeta Kielecka“.

Z zakładów przemysłowych: browar parowy z produkcją 80,000 rs., szlifiernia marmurów. z prod. 6,000 rs., dwie fabryki mydła z prod. 60,000 rs., dwie garbarnie, farbiarnia z obrotem 5,000 rs., 5 cegielni. 2 piece wapienne i fabryka zapalek.

W każdy Wtorek odbywają się tu ożywione targi, szczególnie na bydło ze znanej rasy święto-krzyckiej. którego rocznie do 50,000 sztuk sprowadzają na rynek kielecki.

Z przeszłości pozostał tu stary zamek po-biskupi, w którym obecnie mieszczą się biura rządugubernijalnego. Gmach w 1860 r. kosztem skarbu został odnowiony i należy do bardzo dobrze zachowanych zabytków XVI stulecia. Zbudowany był w 1638 r. przez biskupa Zadzika. którego herby (korab'), oraz jego następcy Trzebickiego (ła-

będź) zdobią okna i oddrzwia marmurowe. Na piętrze mieści się okazała sala z portretami biskupów krakowskich naturalnej wielkości, malowanymi olejno na ścianie. (72 portrety). Pomiedzy nimi są wizerunki Wincentego Kadłubka. Tomickiego. Skotnickiego, Zbigniewa Oleśnickiego, Samuela i Bernarda Maciejowskich. Boczne komnaty, niegdyś wybite zieloną i ponsową brokatelą. zdobią plafony ujęte w ramy złożone. Twórca tych pamiątkowych malowideł, natchniony planami i myślą Zadzika. skreślił na płótnie zdarzenia ówczesnej epoki. Ubiory i zbroje rycerstwa, życie obozowe odtworzone są z drobiazgową ścisłością. Malowidła wyobrażają: sejm warszawski 1638 r., na którym zniesiono szkoły Aryjan w Rakowie; portretowani tu są: Władysław IV., ks. W. Gniewosz, prymas Węzyk, Zadzik, kasztelan Koniecpolski, Jerzy Ossoliński. Daniłowicz. St. Przyjemski. Al. Radziwiłł, Stefan Pac i inni. Drugi obraz przedstawia: Audyjencyją u Władysława IV w Grudziążu 5 Sierpnia 1635 r. posłów francuzkiego. angielskiego. holenderskiego i pięciu radców elektora brandeburskiego.

Trzeci plafon wyobraża rokowania o pokój ze Szwedami pod Rostolinem. z portretami Wrangla. feldmarsz. szwedzkiego. Zadzika. Oxenstirna, Koniecpolskiego i Pio-

tra de Brahe. Czwarły: Obleżenie Torunia w Lutym 1628 r. Piąty: Wykonanie umowy zawartej na górze Skowronkowej pod Smoleńskiem 18 Lutego 1634 r. zaprzysiężonej przez Sehina, i szósty: Rozejm ze Szwedami w Altmark 26 Września 1629 r.

W zamku kieleckim dłuższy czas prze-mieszkiwali biskupi: Jan Konarski, Tomicki, Gamrat, Piotr Myszkowski, Marcin Szysz-kowski, zmarli zaś: Gaudencyjusz Bodzan-ta i Górski.

Karol XII, król szwedzki, idąc naprze-ciw Augusta II, stanął tu z korpusem swoim d. 30 Września 1702, zajął zamek biskupi, i przyjmował w nim wysłanników cesarza niemieckiego.

Początek Kielc odnoszą historycy do ro-ku 1173, w którym biskup Gedeon, wśród głuszy leśnej pierwsze wznosił budynki; nazwę zaś miały przybrać od nazwiska mo-żnej w XII wieku rodziny Kielczów, spo-krewnionej z Gedeonem, biskupem krakow-skim.

Gubernija kielecka pod względem geolo-gicznym zawiera wszystkie znane w Kró-lestwie formacje. W okolicy Kielc, Chęcín, i Daleszyc występują formacje sylurska, dewońska i permska; w okolicach Pińczo-wa, Stopnicy aż do Wisły jura i kreda; w stronie Jędrzejowa, Wodzisławia kredowa;

pod Książem, Miechowem mamutowa glina; w okolicy Skały formacja jurska; pod Sławkowem, Strzemieszycami węgiel kamienny.

Rodzajność gleby niemniejrozmaita: w kieleckiem i olkuskiem grunta piaszczyste lub kamieniste; w jędrzejowskiem i miechowskiem tłuste białe rędziny, a przepyszny czarnoziem i glina mamutowa zalegają proszowskie.

Chęciny.

Stacyja kolei na gruntach wsi Tokarnia, o wiorst 4 odległa od miasta tegoż nazwiska. 6072 mieszkańców. przeważnie żydów. Posiada dwa kościoły (par. eryg. 1350 r.) i klasztor etatowy klarysek, więzienie śledcze, szkołę elementarną, a z zakładów przemysłowych 4 szlifiernie marmurów.

Cała okolica od Kielc do Chęcin sfalowana kamienistemi wzgórzami, do 900 stóp wysokimi, posiada nieprzebrane łożyska marmuru. Całe Chęciny, zamek, drogi bite zbudowane są z kamienia marmurowego, występującego tu w 40 różnobarwnych odmianach. Kopalnie z jakich głównie eksploatują marmur. znajdują się we wsiach Słopc, Zelejowy, Korzecku i Szewcach.

Okolice tutejsze w XV wieku słynęły z kopalń rudy ołowiu i miedzi, dając jeszcze na początku bieżącego stulecia rocznie

30,000 pudów czystego ołowiu. Stanisław August z miedzi krajowej, wydobywanej we wsi Miedziana Góra pod Kielcami, rozkazał bić monetę, a za rządów Staszycy w probierni białogońskiej odciągano z tu-tejszej rudy ołowianej srebro.

Kopalnie chęcińskie obwarowane były królewskimi nadaniami, począwszy od Zygmunta I, który na sejmie piotrkowskim 1525 roku zastrzegł, że sprzedaż miedzi, ołowiu. nie inaczej się będzie mogła uskuteczniać, jak za wiedzą królewskiego nadzorcy. Zygmunt August zabronił (15 Lipca 1555 r.) dostawiać do Chęcin ołów z Olkusza i zlecił staroście chęcińskiemu czynić poszukiwania w całym województwie sandomierskiem.

Z zamkiem chęcińskim. z którego pozostały jeszcze 3 baszty i zewnętrzne mury. wiąże się historyja miasta. Na ówczesne czasy zamek uchodził za twierdzę niezdo-bytą, prowadziła do niego jedna tylko od wschodu droga wśród sterczących skał. mostem zwodzonym zakończona. W czasie wojen zwykle klejnoty koronne w zamku chęcińskim składano, a królowa Bona przechowywała tutaj swoje skarby pod strażą włocho Brancaccio, i ztąd odprowadzona do granic Polski przez starostę chęcińskiego. uwiozła je z sobą. Zamek pamiętny

jest zjazdem 1331 r. za Władysława Łokietka, następnie przeznaczony był na więzienie stanu. Tu trzy lata więziony był 1386 r. Andrzej Wingold, brat przyrodni Jagiełły; w 1409 r. osadzono Warcisława z Gotardowic, a następnie służył na mieszkanie wdów królewskich, ostatecznie w 1655 złupiony i spalony przez szwedów. Góra zamkowa liczy 1037—1136 stóp wysokości.

Jędrzejów.

Osada powiatowa, 3500 mieszkańców, nad rzeczkami Brzeźnicą i Jasionką, połączona bitemi traktami z okolicznymi miasteczkami. słynna z dwóch ósmiodniowych jarmarków na konie (na ś. Jan i ś. Michał), posiada fabrykę narzędzi rolniczych, browar piwa zwyczajnego i olejarnię. Oprócz trzech szkółek początkowych, w gmachu poklasztornym mieści się seminaryjum nauczycielskie i wzorowa przy niem szkoła. Kościół parafijalny pod wezwaniem św. Trójcy w XV wieku przez Mikołaja Odrowąza fundowany.

Tuż przy stacyi klasztor po-cysterski z kościołem. mogącym uchodzić za jeden z piękniejszych budynków z XV w., ze szczątkami błogosławionego Wincentego Kadłubka, kronikarza, który tu w 1223 r.

świętobliwe życie zakończył. Dawne miasto, dziś osada Jędrzejów jest bardzo starożytną. W 1111 r. osiedli tutaj cystersi sprowadzeni z Burgundyi i z biegiem czasu stali się panami licznych włości. Kościół poklasztorny pokryty blachą miedzianą, cały w malowidłach, dotyczących historii zakonu, dziś przez czas bardzo zniszczonych, posiada sławne i jak utrzymują największe w kraju organy.

Jędrzejów pamiętny jest pospolitem ruszeniem rycerstwa w 1576 r. dla poparcia elekcji Stefana Batorego; zjazdem z 1592 r. wymierzonym przeciwko małżeństwu Zygmunta III; w 1607 zapadłem tu postanowieniem ogłoszenia rokoszu pod wodzą Zebrzydowskiego.

Sędziszów.

Wies prywatna w pobliżu rzeczki Mierzawy, na której most 49 stóp ang. długi; posiada kościół parafijalny, zbudowany w 1778 r. W okolicy pozostały liczne ślady okopów szwedzkich.

Pomiędzy stacją Sędziszowem i Miechowem, drogę żelazną ochrania tunel strategiczny, wyłobiony we wzgórzach pomiędzy wsiami Piaskowcem i Podlesną Wolą. Tunel przebija górę w głębokości od 12 do 28 sążni

pokładów wapienia marglowego, cały obmurowany cegłą. opatrzony w pośrodku i przy wylotach w otwory do zakładania min, — długi 351 sążni rosyjskich.

Na wschód od Sędziszowa, nad brzegami Nidy, piętrzą się wzgórza gipsowe, w okolicach Skorocic i Chwałocic. Gips mielony w odpowiednio urządzonych młynach jest przedmiotem zbytu dla potrzeb rolnych. Pod Pińczowem we wsi Czarkowach, mieści się rafineryja siarki. Kopalnie siarki w Czarkowy są jedynymi nie tylko w Królestwie lecz i w całym Cesarstwie i zaliczone być mogą do najobfitszych w Europie na podobieństwo Raciboja w Kroacyi. Pokłady siarki leżą pod gipsem lub w samym gipsie. W ostatnim dziesiątku lat urządzoną została rafineryja, dostarczająca około 60,000 pudów czystego produktu. przy zastosowaniu pieców zaopatrzonych w retorty do wytwarzania dwusiarku węgla. Z retorty, za pomocą rur, dwusiarek węgla przechodzi do chłodnicy metalowej, gdzie skrapla się i spuszcza do zbiornika żelaznego w postaci płynu.

W odległości dwóch mil od Czarkowy leżą źródła wody mineralnej słono-siarczanej w Busku i Solcu z zaprowadzonymi przy nich zakładami leczniczymi. W Busku otrzymują wodę z 4 studni dostarczających

do 1500 garncy wody dziennie, w Solcu— z jednej studni. Studnie buskie powstały przy poszukiwaniach soli, którą tu dawniej z solanki wywarzano i dopiero po 1830 r. poddano wodę analizie, która stwierdziła w niej znakomite środki lecznicze. Obecnie w porze kąpielowej z wód buskich korzysta osób 1000, z soleckiej 300.

W okolicy Buska i Czarkowy w kilku miejscach wytryskają źródła siarczane i żelaziste, do dziś jeszcze pod względem lekarskim niezbadane.

Miechów.

Stacyja położona na gruntach wsi Charznica, w odległości 8 wiorst od miasta powiatowego Miechowa, liczącego 2147 mieszkańców, ze wspaniałym kościołem po Bożogróbcach, w 1153 r. fundowanym przez Jakse h. Gryff.

Okolice Miechowa należą do najurodzajniejszych w południowej stronie Królestwa, stąd i cena ziemi dochodzi do 7 tysięcy rs. za włokę. W ostatnich czasach włościanie licznie rzucili się do nabywania ziemi folwarcznej, płacąc od 180 do 250 rs. za morgę gruntu ornego. Pomiedzy ludem przejawia się tu powszechny dobrobyt.

Pod względem etnograficznym, miechowskie przedstawia wielką różnorodność narodowych strojów. Niemal w każdej gminie włościanie przywdziewają właściwe sobie i odmienne kostjумы, złożone ze świt i kapot białych, granatowych, brązowych, lamowanych kolorowemi wypustkami, frendzelkami, lub nabijanych guziczkami i błyszczkami; czapki czerwone krakuski, białe okrągłe z barwnemi centkami, lub wysokie filcowe kapelusze z pawimi piórami, różnią mieszkańców nieraz dwóch poblizkich sobie wiosek. Żupany granatowe, podbite czerwonym sukniem, z jedwabnymi podszewkami, używane przez kobiety, płaćą zwykle od 20 do 30 rs. Kobiety oprócz żupanów i nieodłącznych koralii, dochodzących nieraz do 400 rs. wartości, pokrywają głowy haftowanemi chustkami, umiejętnie i na krakowski sposób wiązanemi, z opuszczającym się jednym rogiem na tył głowy. Haftem trudni się 300 kobiet w osadzie Proszowicach, z kąd szeroki na całą okolicę a nawet do Krakowa rozchodzi się handel wyrobami hafciarskimi proszowianek.

Wolbrom.

Osada miejska nad rzeczką Pokrzywnicą, 5000 mieszkańc., w tej liczbie 2300 katol.

ków trudniących się rolnictwem i szewstwem i 2700 żydów prowadzących handel zbożem. kaszą i jajami na wywóz zagraniczny. Posiada dwie małe fabryczki miodu i octu.

Kościół parafjalny wystawiony około 1600 r. przez Marcina Wabora, kanonika.

Władysław Łokietek 1321 r. niejakiemu Wolwramowi pozwolił lasy okoliczne karczować i na nich mieszkańców osadzać, co i dało początek nazwy miasta Wolwrama v. Wolbroma. Miasto było własnością stołu królewskiego pod jurysdykcją starosty. Od 1766 r. starostwo przeszło w posiadanie Urszuli Dembińskiej, głośnej swego czasu pod nazwiskiem „pani starościны Wolbromskiej”.

W odległości 8 wiorst od Wolbroma leży Ojców nad Prądnikiem, zwany „Polską Szwajcaryją“ w przepysznie ustrojonej nagimi skałami dolinie, z ruinami zameczku z XV w., licznie nawiedzany w porze letniej przez mieszkańców miast. Hotel „pod Łokietkiem”, kilka willi i domki włościańskie, mieszczą 100 stancij mieszkalnych dla przybywających gości. Zwiedzanie grot, wycieczki na góry, spacery do Grodziska, i Pieskowej Skały, kąpiele w Prądniku i zabawy tańcujące w hotelu, urozmaicają letni wypoczynek.

Pod Wolbromem plant kolei przerzyna najwyższe wyniosłości, dochodzące do 1267 stóp ang.

Olkusz.

Miasto powiatowe, 2682 mieszkańców. nad rzeczką Babą. wśród piaszczystej okolicy. Posiada szpital powiatowy i dom przytułku dla starców; fabryk tu nie ma. Przed dwoma laty powstała w Ol. straż ogniowa ochotnicza. Do miasta należą lasy, z których obywatele miejsca użytkują. w formie przysługujących każdemu deputatów. Od lat sześciu kosztem rządu prowadzone są roboty górnicze dla osuszenia części kopalni (sztolnia Ponikowska), celem eksploatacyi galmanu i blyszczu ołowiu. porzuconego przy dawniejszem dobywaniu rud srebrno-
nośnych.

Pod Olkuszem występują najznaczniejsze procentowo (14⁰/₀) żyły galmanu, a nadto galman otrzymują z olbrzymich odwałów, które pozostały po dawnych robotach. O poważnych górniczych pracach w ubiegłych stuleciach świadczą pozostałe sztolnie, między niemi ponikowska, budowana 24 lat od 1564 do 1588 r., długa 2300 sążni. a nadto odkryty kanał, stanowiący dalsze jej przedłużenie, równa się 650 sążniom.

Już w XIII wieku Olkusz słynął z rozwiniętego kopalnictwa rud ołowiu srebrno-nośnego i zaliczonym był do przedniejszych miast kraju. Życie przemysłowe kwitło, a mieszczenie do takiej doszli zamożności, że znakomita nawet szlachta nietylko z ich córkami łączyć się nie wstydziła, ale sama starała się o gwarectwa, to jest prawo kopania szybów, z obowiązkiem oddawania do skarbu królewskiego 11 grzywny, zwanej olborą. Miasto murem opasane, całe zabudowane dwupiętrowymi kamienicami, liczyło w XVI wieku 40,000 ludności i sześć okazałych kościołów, z których dziś jeden tylko pozostał. Za Jana Olbrachta okazała się potrzeba ogłoszenia zasadniczej ustawy górniczej. Za Batorego powstała mennica, a pieniądze tutaj bite oznaczone były początkową głóską miasta I (Ilcussia). Od 1630 r. górnictwo chwiać się zaczęło. Wojny, pożogi, zmniejszyły ludność, a wody zaskórne zalewały często szyby. Ostatecznie wojny szwedzkie stanowczą zadały klęskę kopalniom olkuskim, wszyscy bowiem górnicy zabrani z Olkusza pod Częstochowę, dla robienia podkopów, wyginęli, a wylew Baby zniszczył kosztowne sztolnie.

Jan III pragnął jeszcze ratować upadające bogactwo kraju, lecz bezskutecznie. W 1712 r. dwie główne sztolnie zapadły się. W 1779 r. zawiązała się kompanija ak-

cyjonaryjuszów. wznowiono roboty, lecz po latach kilku zarzucono je, głównie skutkiem napływu wód. jakich odciągnąć nie umiano.

Za rządów pruskich a później austryjaccich, ponowiono usiłowania, i sposobem rabunkowym wybrano kilka żył ołowiu. Rząd Królestwa w 1816 r. na nowo rozpoczął roboty, pogłębiając szyby wykopane przez prusaków, lecz wody podziemne znów powstrzymały pracę. Około 1840 r. zabrano się do osuszania kopalń. poprzestano jednak na eksploatacyi galmanu (ruda cynkowa), pozostawiając przyszłości dalszą walkę z nieubłaganym podziemnym żywiołem — wodą.

Osobliwszą własność posiada owa rzeczka, a raczej struga—Baba—sączy się ona wąziutkim strumykiem wśród piasków i nagle wody jej nikną na rok, dwa i dłużej, tak że łóżysko pozostaje kompletnie suche.

Z pamiątek przeszłości pozostał tylko kościół po-kollegiacki, gotyckiej struktury, wspaniałe dzieło XIV wieku. erygowany przez Władysława Łokietka. z licznemi nagrobkami gwarków olkuskich. W skarbcu kościelnym przechowuje się krzyż (40 funt. wagi) z olkuskiego srebra i kilka takichże kielichów. Przy kościele jest kapliczka św. Jana Kantego, niegdyś olkuskiego proboszcza, przerobiona z domku. w jakim ten błogosławiony Mąż mieszkał.

Sławków.

Osada miejska nad rzeką Białą Przeniszą, pow. olkuski, 2000 mieszkańców. Posiada kościół parafijalny i dwie kaplice. Główne siedlisko kopalni galmanu, ciągnących się od Siewierza przez Strzemieszycę, Sławków, Bukowno i Starczynów do Olkusza. Galman v. ruda cynkowa spotyka się tutaj w postaci gniazd i żył, i dobywa się robotą odkrywkową lub małemi szybikami. Pod Bolesławiem grubość pokładów dochodzi 8 sążni.

Wytapianie cynku z galmanu skutecznia się na rządowej hucie pod Będzinem, dokąd jest dostawiany. W Bolesławiu pod Sławkowem w 1878 r. na płuczkarni przysposobiono 760,000 pudów czystego galmanu. W 1879 roku na 9 kopalniach w okolicach Sławkowa wyeksploatowano 5,832,471 pudów galmanu, a z tej sumy na kopalnie w Bolesławiu przypada 4,607,096 pudów.

W Sławkowie egzystuje walcownia blachy cynkowej. W roku zeszłym w Bolesławiu wzniesiono 6 pieców hutniczych, w których się wypalają okruchy odpadków galmanu i zamieniają na cyngwajs. Jest to pierwsza w kraju fabryka cyngwajsu.

ponieważ podobna huta w Zagórzcu przysposabia go wprost z cynku. St. Sławków otwartą będzie dopiero z chwilą przeprowadzenia bocznej linii do Borków, dla połączenia z kolejami austryjackimi.

Strzemieszycy.

Stacja drogi żel. Warszawsko-Wiedeńskiej odległa od Warszawy 286 wiorst. od Iwangrodu 273 wiorst.

Stała tu w ostatnich czasach fabryka świec parafinowych.

Dąbrowa.

Stacja drogi żelaznej Warsz.-Wiedeń. i Iwangr.-Dąbrowskiej. odległa od Warszawy 281 wiorst. od Iwangrodu 279, liczy 11,230 mieszkańców, pomiędzy którymi 10.263 katolików, 843 żydów i 124 ewangelików. Wyniesiona na 112 sążni nad poziom morza, w dolinie rzeki Czarnej Przemszy, posiada kościół ze składek ludności górniczej wzniesiony. Zarząd górniczy „Okręgu Zachodniego.“

W znaczeniu administracyjnem Dąbrowa Górnicza jest jedną z osad wchodzących w skład wielkiej gminy „górnicej.“ składającej się z osad i kolonij fabrycznych:

Reden, Sielce, Zagórze, Niwka. Huta Bankowa, Dąbrowa i kol. Ksawery.

Historija przemysłu tutejszego bierze początek w 1796 r., kiedy hr. Reden, generał pruski, pierwsze ziarna przemysłowości tu zaszczyił. Za czasów pruskich mianowany dyrektorem otworzył pierwszą kopalnię węgla „Reden“ z dwoma machinami parowymi. Wkrótce fizognomija Dąbrowy zmieniła się do niepoznania, lasy znikły, a przy wsi Dąbrowie powstawały nowe kolonije z robotnikami ze Szlązka sprowadzonymi. W latach 1816—1823 powstały 4 huty cynkowe pod nazwą „Konstantyn“ i z kopalń olkuskich zaczęto sprowadzać galman. Huty cynkowe produkowały wyłącznie na wywóz do Prus i wpłynęły na rozwój kopalni węgla. W roku 1864 kopalnia „Reden“ skutkiem pożaru została zalaną, i odtąd huty cynkowe „Konstantyn“ stoją bezczynnie; natomiast w latach 1835—1842 powstała nowa kopalnia z szybem pochyłym „Ksawery“, założona przez ks. Ksawerego Lubbeckiego.

Od roku 1859 t. j. od chwili odbudowania kopalni po pożarze w 1846 r. produkcja jej stale wzrasta. Obok kopalni „Ksawery“ stanęło 50 pieców, częścią płomiennych, częścią gazowych systemu Dudaka i Simens'a dla wytapiania cynku. Galman do

tych pieców dowożą włościanie z kopalni olkuskich: Anna, Jerzy, Józef, Bukowska i Olkuszewska. Huty cynkowe przy pełnym biegu pieców produkowały do 40.000 centnarów cynku czystego; obecnie przy 25 piecach, wytapiają 150 — 180.000 pudów. Cynk w taflach idzie do Cesarstwa i Prus w ilości 30,000 pudów rocznie, część zaś tafli walcownia w Sławkowie przerabia na blachę.

W roku 1846 b. naczelnik kopalni Józef Cieszkowski założył trzecią kopalnię węgla. Produkcja jej zasilała fabryki żelaza w Hucie i cynkowe zakłady pod Będzinem. W 1873 r. kopalnia „Cieszkowski“ została wewnątrz przez pożar zniszczona.

Przy hutach w Dąbrowie znajduje się magazyn do formowania wielkich muflów z gliny ogniotrwałej, dostarczanej z gruntów włościańskich we wsiach: Mierzęcice, Nowa Wieś i Sadowice.

Z rozwojem kopalnictwa Dąbrowa zyskiwała i inne zakłady. W 1839 powstały fabryki hutnictwa żelaznego: 6 wielkich pieców i gisernia, 10 pieców pudlowych, walcownie z piecami szwejsowemi, 2 młoty parowe, refejneris, czyli zakład do oczyszczania surowcu i warsztaty mechaniczne.

Po roku 1858 otwarto nowe kopalnie węgla „Schuman“ i „Hieronim“, w 1875 „Łabę-

cki“. W 1866 skarb przeznaczył 200,000 rs. na rozwinięcie kopalni. Zakłady Huty bankowej i huty cynkowe pod Będzinem połączono relsami z szybami.

W r. 1877 skarb państwa sprzedał za sumę 1,300,000 rs kopalnie „Ksawery“ z szybem „Koszelew“. „Cieszkowski“ z szybem „Aleksander“. „Łabęcki“, „Nowo-Łabęcki“ „Hieronim“ oraz zakłady hutnicze. pp. Plemiannikowowi i Risenkampfowi. Obecnie kopalnie te wzięło w dzierżawę towarzystwo akcyjne francuzko-włoskie. Nowi gospodarze utworzyli nowy szyb „Paryż“ a zamknęli szyb „Koszelew“. wybudowali kolej powietrzną pomiędzy szybami. a szerokotorową na potrzeby kopalni. zaprowadzili wszędzie nowe maszyny, zbudowali centralny magazyn. wzniesli kilka okazałych gmachów i urządzili park w środku Dąbrowy.

Obecnie do rządu należą tylko dwie nieczynne kopalnie „Reden“ i „Konstanty“. oraz huty pod Będzinem. Agituje się projekt przewiezienia hut z pod Będzina i ustawienia ich pod „Konstantynem“, oraz rozwinięcia kopalni „Reden“.

Dąbrowa posiada: 2 walcownie żelaza, fabrykę szyn, 3 zakłady cynkowe, 2 fabryki maszyn i kotłów. fabrykę szrótu, 5 giserni, fabrykę kaffi, 2 browary, młyn amerykański. przedziałnię, papiernię, fabrykę

lin. 2 wapienniki, ogółem produkujące rocznie na 3.897.872 rs., przy obsłudze 4387 robotników.

Nadto produkcja 5 kopalni węgla wynosi 2.549,687 rs. rocznie i zatrudnia 4734 robotników. W 1883 r. wydobyto 100 miljonów pudów węgla.

<http://rcin.org.pl>

Notatki.

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

